

FÓRIZS SÁNDOR

A HONVÉD HATÁRŐRSÉG MŰKÖDÉSE 1945-1949 KÖZÖTT

Bevezetés

A második világháború végén, majd az azt követő időszakban Kelet-Közép-Európában újult lendületet kapott az államhatárok módosítása a háború során megváltozott erőviszonyoknak megfelelően. Az eseményeket előre jelezték a jaltai és a potsdami konferencia döntései, melyek végül a párizsi békeszerződésben realizálódtak. Egyes történések még ezt követően is jelentős hatással voltak Magyarország politikájára, gondolok itt például a csehszlovák – magyar lakosságcsere egyezményre vagy a német nemzeti-ségű magyar állampolgárok kitelepítésére, melyről már Potsdam-ban is állásfoglalás született. Publikációmban a Honvéd Határőrség 1945 –1949-es évek közötti tevékenységével kívánok foglalkozni. Bár csak rövid öt évről van szó, ez az időszak történéseiben, bel- és külpolitikai viszonyaiban rendkívül bonyolultnak bizonyult. Több szempontból is szakaszolható, egymástól jellegében lényegesen eltérő időszakokra osztható, melyek más-más körülményeket teremtettek a határőrség számára, és ellentmondó feladatok elé állították a szervezetet. Ezeknek az éveknek jelentős irodalma található a könyvtárakban, így én néhány kevésbé feldolgozott eseményre kívánok összpontosítani. Tanulmányom adatai jelentős részben a Magyar Nemzeti Levéltár (a továbbiakban MNL) határőrségi anyagaiból származnak, melyek a MNL HOP XIX – B – 10 jelzésű dobozaiban találhatók.

A vizsgált időszak néhány sajátossága

A határőrség megszervezésének kezdete az Ideiglenes Nemzeti Kormányhoz kötődik, mely Debrecenben 1944. december 22-én alakult meg, majd megerősítése több ezt követő kormányzaton keresztül folyt, többször módosult célkitűzések mellett. A szervezet

létszámát kezdetben 5000 főben határozták meg, ez az egész honvédség 20000 fős tervezett létszámához képest igen magas arány, de az államhatár hosszát nézve és a háború után romokban heverő ország biztonsági elvárásait vizsgálva már közel sem lett elegendő. Egészen 1949 végéig kiélezett politikai harc zajlott az újjáalakult pártok között a hatalom megszerzéséért, szilárd birtoklásáért. A kommunista párt egyik meghatározó törekvése volt a belügyminisztériumi, a rendőrségi, és a határőrségi vezetői pozíciók saját megbízható káderekkel történő feltöltése, és ez által a hatalmi harc támogatása. A szervezetnek ebből lényegében szakmai előnye nem származott, amit a vezetőivel történtek is jól mutatnak. A határőrség csúcsvezetése a politikai döntések nyomán sűrűn változott, nem vált lehetővé stabil irányítás kialakítása. Az első parancsnoka 1946 márciustól Pálffy György (eredeti neve Oesterreicher György) a törzsparancsnokával, Németh Dezső ezredessel a koncepciók perke áldozata lett, s akit 1949. októberben kivégezték. Hasonló sorsra jutott Korondi Béla György ezredes, aki 1946 elejétől a Határőrség Főparancsnokságán vezető beosztásban dolgozott, majd novembertől a BM-ben szervezte a karhatalmat. 1949. július 6-án letartóztatták. A Pálffy-perben másodrendű vádlott volt, ez az életébe került.

A belső történések lényegesen befolyásolták az országban zajló katonai események. Még folyt a háború. A szövetséges hatalmakkal 1945. január 20-án kötött fegyverszüneti szerződésben vállaltuk, hogy a továbbiakban az 1937. december 31-én fennállott államhatárokat fogadjuk el. A Honvédelmi Minisztérium 1945. február 23-án kiadott 20.183 számú rendeletével kezdődött meg a határőrség újjászervezése.¹ A Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEK), melyben értelemszerűen a Szovjetunió képviselőjének volt meghatározó szerepe, 1945. május 14-én jóváhagyta a tervezetet. Ekkor önálló államiságról lényegében nem beszélhetünk. A háborúból vesztes félként kerültünk ki, szomszédjaink közül egyedül Ausztria volt hasonló helyzetben. Mint megszállt ország, minden államigazgatással kapcsolatos intézkedést, és a magasabb szintű személyzeti döntéseket a SZEK-el volt szükséges engedélyeztetni. Államhatárok helyett tűzszüneti vonalakról beszélhetünk egészen

¹ Baráth Magdolna (2017): Adalékok a magyar határvédelem/határőrség második világháború utáni újjászervezéséhez. Betekintő 4. szám.

a békeszerződés megkötéséig. A szomszédos országokkal még hosszú ideig rendezetlenek, rosszak voltak a kapcsolataink. A párizsi békeszerződést 1947. február 10-én írtuk alá, és az 1947. évi XVIII. törvénnyel hirdettük ki. Innen számíthatjuk a még korántsem teljes államiség újrakezdését.

Magának az államhatár vonalának a meghatározása sem volt egy egyszerű feladat. Határjelek semmisültek meg, elvesztek a határleírás okmányai. Régi határvadászokat hívtak be, hogy a terepet lejárva mutassák meg, emlékezetük szerint hol található a háború előtti határvonal. Az új szovjet-magyar államhatár megjelölésével, újra jelölésével kapcsolatban még 1949-ben is Moszkvában tartózkodott a redemarkációs bizottság Szalvai Mihály vezetésével.² Ez az államhatár, mely ma már a magyar-ukrán határ, 1937-ben még csehszlovák-magyar államhatárként funkcionált, és a módosítások átvezetése nem is ment olyan gyorsan. Az időszak bonyolult körülményeinek feldolgozása szerepel Sallai János publikációjában is.³

A határőrség felállítása

A honvédségi szervezetben létrehozott határőrség felállítása szakmailag helyes döntésnek bizonyult. Ebben az időben, az adott körülmények között rendőri szervezet, felszerelés és módszerek nem működtek volna. Az összeköttetés hiánya, a motorizáció megszűnése, a sok fegyveres banda, csempész tevékenysége megkövetelte egy katonai jellegű szervezet létrehozását. Ezen a téren egyébként is rendelkeztünk saját nemzeti tapasztalatokkal, hiszen a háború előtt és alatt is a honvédséghez tartozott a határőrizet. A közbiztonság 1947 végéig szilárdult meg, fegyveres csoportok tevékenykedtek a szomszédos országok területére átnyúlóan. A Balkánról és Kelet-Európából a legkülönbözőbb németbárát és nacionalista szervezetek képviselői, fegyveres csoportjai, katonaszökevények menekültek nyugati irányba. Ha kellett, erőszakkal törtek utat maguknak, ellátásukat a lakosság kifosztásával biztosították. Ilyen körülmények között érthető módon először

² Magyar Nemzeti Levéltár HOP XIX-B-10 1949. év 31. sz. doboz, XI-2. tárgykör, 001. folyószám „Tárgy: A moszkvai redemarkációs bizottság ellátmányának átutalása.”

³ Sallai János (2013): Határszéli jelentések a II. világháború után. Valóság: Társadalomtudományi Közlöny 2013 (6) pp. 72-77.

a határokat kellett lezárni a rendteremtéshez. Ezt pedig rendőri erővel akkor és ott nem lehetett végrehajtani. Megoldásként maradt egy nagyobb létszámú, katonailag szervezett és felszerelt határőrség.⁴

A határőrség felállításával párhuzamosan sor került az államrendőrség megszervezésére a 6690/1945. M. E. rendelet alapján. Ez felhatalmazta a belügyminisztert határrendőrségi feladatokat ellátó szervezet létrehozására. A rendelet 3. § (5) szerint „összhangban a honvédelmi szervekkel a határrendészeti, folyamrendészeti és légiforgalmi rendészeti szolgálat ellátására az államrendőrség keretein belül különleges hatóságokat és szerveket állíthasson fel”. A Magyar Határrendőrség felállításáról a 145.389 sz. belügyminiszteri rendelet intézkedett 1945. augusztus 17-én; ez november 10-én jelent meg a Rendőrségi Közlönyben. A határrendőrség az akkor működő Vidéki Főkapitányság állományába tartozott, szervezetileg elválasztva a rendőrség többi részétől. Ezzel a távolsági határforgalom ellenőrzése, mely akkor alapvetően vasúton és vízen zajlott, a rendőrséghez, a Magyar Határrendőrséghez került, a határőrség a terepen, a „zöldhatáron” látta el feladatait. A határvadászok tevékenységi körében maradt a kishatárforgalom ellenőrzése. Ez az úgynevezett kettősbirtokosok (két szomszédos állam területén is földekkel rendelkező személyek) átléptetését, felügyeletét foglalta magába, és 1950-51-ig gyakorlatilag politikai okokból megszűnt. A távolsági határforgalom és a zöldhatár ellenőrzésének egy szervezetben történő összefogása 1950-ben történt meg, az akkor létrehozott Államvédelmi Hatóság Határőrség és Belső Karhatalom keretében.

A határőrségbe a toborzás az Ideiglenes Nemzeti Kormány felhívása alapján már 1945. január 30-án megkezdődött. Az 1945. január 31-én kiadott rendelet a háború előtti szervezetet követve a felállított honvéd kerületekbe illesztette az új határportyázó századokat.

4 Deák József (2013): Az állambiztonsági propagandától a nemzetbiztonságig – a Belügyi Szemlében megjelentek tükrében. Rendvédelem. A Belügyminisztérium Oktatási, Képzési és Tudományszervezési Főigazgatóság online folyóirata. 2. évfolyam 3. szám pp. Budapest, 2013. pp. 15-22

1945. február 23. után szakaszosan kezdődött meg a határportyázó századok felállítása. A SZEK által 1945. május 14-én jóváhagyott tervezet 5000 fős létszámot, 27 határportyázó századot és 150 határportyázó őrsöt tartalmazott. A századok hét honvéd kerületi parancsnokságnak lettek alárendelve, melyek fő profilja a katonai feladatrendszer és nem az államhatárok őrzete volt, és ez akadályozta a határőrizeti szakmai feladatok végrehajtását. A parancsnokságok sok egyéb feladattal rendelkeztek, melyekre a határőröket is igénybe vették. Nyilvánvalóvá vált, hogy a hét részre felosztott, hét parancsnokság alá tartozó kötelék nem képes országos szintű tevékenységet eredményesen ellátni.

1946 márciusban átszervezés történt. Határőr Parancsnokságot állítottak fel (ez országos vezetési törzs) a szakmai feladatok végrehajtásának központi irányítására. 14 zászlóalj, 50 század és 250 őrs szerepelt a szervezetben, plusz 4000 fővel megerősítették az állományt. A létszámot 10000 főben határozták meg, bár lényegében folyamatosan nem tudták biztosítani.

Egy vasútbiztosító zászlóalj is tartozott a kötelékbe 1949 tavaszáig, akkor átszervezték központi kiképző zászlóaljjá, és a többi határőrvadász zászlóaljjá is lett egy-egy kiképző százada. A vasútbiztosító alakulat működtetése rávilágít a közbiztonság áldatlan helyzetére. A szállítások az országban meghatározóan vonaton történtek. Az általános árú és élelmiszer hiány rendszeres fosztogatásokhoz vezetett mind az állomásokon rakodás közben, mind a nyílt pályán engedély nélkül megállított szerelvények esetében.

1949. márciusban ismét átszervezés volt a honvédségnél, az úgynevezett „Klapka” hadrend (ez a határőrség létszámát 11493 főben állapította meg). Ekkor alakult meg a központi kiképző zászlóalj, egy önálló híradó század, s a századok száma 43 lett 194 őrssel. Differenciálták az őrsöket. „A” típusú 87 db. 33 fős az osztrák és jugoszláv szakaszon (plusz 2 db. nagyobb őrs), „B” típusú 104 db. 17 fős a többi viszonylatban és egy nagyobb. Az „A” típusúak negyedén volt tiszt az őrsparancsnok, valamennyi az osztrák határon, a többiekén tiszthelyettes látta el a vezetői teendőket.

A jugoszlávokkal megromlott viszony miatt 1949 októberben („Zalka” hadrend néven) lényeges átcsoportosításokat hajtottak

vége. Megerősítették a déli viszonylatot elsősorban észak és kelet terhére. Megszüntettek egy zászlóalj parancsnokságot és 9 századot, 36 őrsöt kivontak, és belőlük délen egy zászlóaljat, 5 századot és 36 őrsöt állítottak fel. Az öt déli zászlóaljhoz egy-egy 22 fős tartalék őrsöt is szerveztek.

Öt év alatt az állomány létszáma két és félszeresére nőtt.

A Honvéd Határőrség tevékenysége 1949. december 31-el fejeződött be. A Minisztertanács 4.353/1949/268. M.T. számú rendelete 1950. január 01-től a Honvéd Határőrséget leválasztotta a honvédségről, és az Államvédelmi Hatósághoz helyezte. Az ÁVH vezetőjét a Minisztertanács előterjesztésére a Népköztársaság Elnöki Tanácsa nevezte ki. Első vezetője Péter Gábor altábornagy lett, aki a határőrséget a IV. Főosztály vezetőjén keresztül irányította. A határőrség új parancsnoka, Kajli József államvédelmi ezredes beosztásában egy évet sem töltött ki.

Hogy milyen mértékben erősödött, változott a határőrség szervezete, felszerelése 1945-1950 között, azt az egyes számú melléklet szemlélteti. Erre az időszakra esik az első háború utáni szabályzatok kidolgozása.⁵

A szolgálatellátás módja az első két évben

A szolgálatellátás módja természetesen 1945-49 között sokat változott: amint a felszerelés minősége, az elhelyezés és az összeköttetés javult, megjelent az aknazár. A megalakulást követően nem volt elegendő laktanya. A határőrség tanyákat, kocsmai épületeket, iskolákat bérelt, alakított át laktanyai alkalmazásra. A kis létszámú őrsök állománya 15-20 fővel gyakran egy szobában aludt, külön volt az ügyeletes és egy parancsnoki iroda, plusz a raktárak. A gyenge felszerelés, fegyverzet a háborúból maradt vissza, részben a szovjetek adták a zsákmányanyagból. Leginkább a téli meleg öltözet hiányzott. Biztonsági okokból két és több fős járőröket vezényeltek hosszú, 10-16 órás szolgálatokra, melynek

⁵ Vitéz Réthy István (1946): Jegyzet. A határszolgálat ellátásával kapcsolatosan felmerült utasítások és tudnivalókról. Drávavölgyi Könyvnyomda. Siklós. 34.;

A határszolgálat ellátása. sz. melléklet a 149/Elnk.rendeletehez. Szombathely 1945. 28.;

Határszolgálati utasítás (tervezet) I-II. rész. A hv. őrspek kötelmei. Összeállította: Abrudbányai Aladár. kn. hn. 1947.88.

során meghatározott pontokon, istállókban, kocsmákban felváltva pihenhettek a katonák. A működési területen számozott tájékoztató pontokat, jellegzetes épületeket, hidat, határtörést stb. jelölték ki. A járőr úgynevezett „járőrlapot” kapott, melyre felírták a szolgálat idejét, tereppontok szerint a menetvonalát, mikor, hol, mennyi időn keresztül kell tartózkodnia és milyen feladatot kell ellátnia. A szolgálat rendkívül megerőltető volt és veszélyekkel járt. Kezdetben leginkább az árucsempészet megakadályozása lett a feladatuk, mely virágzott a háborút követő első években a hiánygazdálkodás körülményei között. Az erdős területeken éjszaka gyakran lehetett hallani az orvadászok lövéseit. Mindenfelé tömegével volt a lakosságnál elrejtett fegyver, és a férfiak többsége a háborús szolgálat során meg is tanulta kezelni azokat. A kezdeti időszakban a katonákat az elsőnek megalakult és Ausztriába kiszállított, de már harci alkalmazásra nem került hadosztály állományából, illetve a vasútépítő alakulatoktól toborozták. A katonai szolgálat vállalása védelmet nyújtott a Szovjetunióba munkára történő kiszállítással szemben. Később a helyek feltöltése normál sorozással történt.

A személyi állomány összetételével kapcsolatban is panaszok, nehézségek merültek fel. A felkészületlenségre, képzetlenségre vezethető vissza számtalan fegyveres baleset. Még a katonai tapasztalatokkal rendelkezők esetében is legtöbbször hiányoztak a határőrizeti ismeretek. A járőrszolgálat sajátosságait, egy őrs irányításának módját gyorsan el kellett sajátítani. Az őrsparancsnoki tanfolyamok azonnal megkezdődtek, és erre a szintre eredetileg tiszthelyettesi állományt szántak. A szolgálatra jelentkezők között voltak egykori SS katonák, büntetőszázadok kerettagjai, háborús bűncselekményt elkövetők, akiket fokozatosan kirostáltak, eltávolítottak. A felvételnél nem volt megfelelő személyi ellenőrzés. Adatbázisok hiányában erre nem is nyílt lehetőség. Gondoljuk át, ekkor az országban még nincs kötelező lakcímbejelentés. Sokaknak volt nyugaton rokonsága, mások nyugati hadifogságból tértek haza, és közben az országban megkezdődött politikai változások hatására esetleg meggondolták magukat, a külföldre távozás mellett döntöttek. Nem volt ritka a külföldre szökés, az önkényes távolmaradás.

Rendkívüli nehézséget jelentett az állomány étkeztetése, ellátása. Az élelmiszerhiány és az infláció hajtotta a csempészet növekedését, és akadályozta a katonák megfelelő kiszolgáltatását. Rövid ideig – valószínűleg mert nem lett a lehetséges következmény megfelelően mérlegelve, illetve a viszonyok annyira katasztrofálisak voltak – engedélyezték, hogy az őrsök az elkobzott élelmiszer és egyes áruk (só, dohány) bizonyos részét megtartsák. Ezt követően a folyamat felett elvesztették az ellenőrzést. Hiányzott a lefoglalt anyagok visszaellenőrizhető okmányolása. Mikor a felhasználhatónál több só, dohány, zsír került az őrshöz, megkezdték azok elcserélését a lakosság körében más szükséges anyagokra, esetleg italra. Robbanásszerűen beindult az üzletelés, megszüntetésére végül központilag kellett intézkedni.

Az általános szegénységet a szervezeten belül és a megfelelő felszerelés hiányát több módon is megkísérelték ellensúlyozni. Ennek egyik változata a honvédelmi miniszter engedélye, amennyiben a lakosságtól minden katonai vonatkozású eszközt, ruházati cikket el lehetett venni. Durván szólva még a használt egyenruha nadrágot, lábbelit is lehúzták viselőjéről, amennyiben kincstári tulajdonról volt szó. Kulacs, csajka, derékszíj, semmi sem volt biztonságban. A fegyverekről nem is szólva.

Mai szemmel nézve elképzelhetetlen szegénység uralkodott. Nem voltak lovak és szolgálati kutyák. Az infláció tönkretette a katonák zsoldját. Igyekeztek az állományt természeti javakban (élelmiszer, tüzelő) kifizetni. Nem rendelkeztek írógéppel, mindent kézzel kellett feljegyezni. Viszont papír sem volt. Korábban használt, begyűjtött papírlapok hátoldalára jegyezték fel a jelentéseket. Az első két évben nem állt teljesen fel a híradó vezetékek rendszere. A vidék a pesti parancsnoksággal többnyire postai táviratok útján tudott érintkezni, amelyeket az országos szabvány szerint fizetni kellett, de viszont pénz nem igen állt rendelkezésre. Az elfogott személyek étkeztetését, többször felmerült panasz szerint a katonák normája terhére lehetett megoldani, mert erre külön keretet nem biztosítottak. Az előállítottak fővárosba történő szállítását vonattal oldották meg, és mind a kísérőknek, mind pedig az elfogottaknak jegyet kellett váltani.

Műszaki létesítmények alkalmazása

Műszaki létesítmények építése a határőrizet érdekében évezre-des tevékenység, a régi egyiptomiak és rómaiak is híresek voltak komoly határmegerősítő munkálataikról. Magyarországon a há-ború után először az elégtelen létszám miatt kezdeményezte a ha-tárőrség vezetése az államhatárok műszaki megerősítését, ekkor már alapvetően az osztrák és jugoszláv államhatáron. A műszaki zár kiépítésének menetét külön tanulmány dolgozza fel.⁶ A mun-kálatokhoz eltérő tevékenységek tartoztak:

- Az államhatáron átvezető földutak sorompókkal, útakadá-lyokkal, árkokkal történő lezárása. Ezek a jól járható föld-utak még a monarchia idejéből maradtak fenn, az akkori egy országhoz tartozó községeket kötötték össze és a trianoni államhatárok vágta ketté őket.
- Magasfigyelők kiépítése az államhatár közelében a figyelő járőrök számára. Általában a határtöréseknél létesítették ezeket, és a többfős járőrök közül egy fő fent, a többi pedig lent teljesített szolgálatot.
- Vezetékes híradó vonalak kiépítése a járőrök szolgálati he-lyei, a magasfigyelők és az őrsök között, majd tovább a ha-tárvadász századok laktanyáihoz. Rendkívül munkaigényes feladat volt az első vonalak telepítése, külön híradó alegysé-gek végezték.
- Járőr utak, kishidak létesítése.

A munkálatok jogszabályi alapjait egy kormány⁷ és egy belügy-miniszteri rendelet⁸ képezték. A kormányrendelet egyes rendelkezései végrehajtására kiadott belügyminiszteri rendelet részlete-sen összefoglalta a tennivalókat, határidőket. Főbb szempontjai az alábbiak:

Az ország teljes államhatára mentén az 50 méteres sávban ma-gas növésű növényzetet, (a rendelet 60 centiméterben határozta

6 Fórizs Sándor (2015a): Az államhatár műszaki megerősítésének kezdete 1948-ban. Hadtudomány, XXV. évfolyam. 1. 101-110.

7 3.810. Korm. rendelet. A jogtalan határátlépés és a határon folyó csempészség meg-akadályozásának előmozdítása 341, Rendőrségi Közlöny 4. évfolyam 9. szám, 1948. ápri-lis 15.

8 286.970/1948. B. M. sz. rendelet. A jogtalan határátlépés és a határon folyó csem-pészség megakadályozásának előmozdításáról szóló 3.810/ 1948. Korm. számú rendelet egyes rendelkezéseinek végrehajtása 645 old., Rendőrségi Közlöny 4. évfolyam 16. szám, 1948. augusztus 1.

meg) nem lehet termelni, a fás területeket le kell tarolni. Ezt a kultúrnövényzetet október 15-ig, tehát nem azonnal kellett eltávolítani. A határidővel az állampolgároknak és a különböző szervezeteknek még sok problémájuk lett, mivel a rendelet július végén lépett hatályba. Egyes helyeken 100 méteres sávot is ki lehetett jelölni, melynek eldöntésére egy bizottság volt jogosult.

A határmenti ingatlanok tulajdonosainak tűrniük kellett, hogy a határőrség a birtokaikon figyelmet szolgáló műtárgyakat helyezzen el, és az ezek megközelítésére szolgáló utakat használja.

Szintén tűrniük kellett, hogy a határvonalat átszelő, de a határforgalom számára meg nem nyitott utakat a határőrség a határvonalnál torlaszokkal elzárja. Ilyen útvonal, többnyire földút, ma is sok található az országban. Az első világháborút megelőzően, amikor a később más-más ország területére került falvak lakossága még zavartalanul közlekedhetett, mert a határvonal nem vágta ketté a közöttük található területet, a kapcsolattartás, terményszállítás természetes dolog volt. Ezek az útvonalak lettek most torlaszokkal és árkokkal lezárva.

A nyugati államhatáron azonnal elrendelték az ötven méteres (egyes helyeken százméteres) sávban valamennyi fa letarolását szintén október 15-i határidővel. A többi viszonylatban csak azt követően, ha a bizottság az ezen sávon kívüli területeket kijelölte. A megjelölt dátum rendkívül szűk időt tartalmazott, a rendelet július végén lépett hatályba. Mivel az erdők részben magántulajdonban voltak, és a gazdák augusztusban egyéb mezőgazdasági munkát végeztek, a csúszás előre látható volt. Az állami területeken, (pl. Kőszegi-hegység), pedig a tennivaló nagyságát nem mérték fel reálisan.

Az érintett területek megállapítására bizottságot hoztak létre.

Azok a gazdák, akiket a munkálatok során anyagi hátrány ért, kártérítésért folyamodhattak, melyet a honvédelmi tárca költségvetéséből kellett kifizetni.

A rendelet egyben lehetővé tette, hogy a munkát késedelem esetén a tulajdonos költségére a honvédség elvégeztesse.

A munkálatok lényegesen hosszabb ideig elhúzódtak, mint azt eredetileg tervezték. Az 1948. október 15-i befejezési dátum helyett egy 1949. május 26-i feljegyzés szerint a déli területen már majdnem befejeződött a munka.

A Jugoszláviával fenntartott kapcsolatok romlásakor megkezdtek a déli viszonylatú laktanyák katonai védelmi rendszerének kiépítését. Az őrsök működési területén is tüzelőállásokat, futóárkokat létesítettek. Ezek minősége komoly kifogásokat hagyott maga után. Nem volt elegendő megfelelő minőségű építő anyag. Az eső és a talajvíz gyakran használhatatlanná tette a már elkészült rendszereket. Egyébként pedig az erőfeszítéseknek nem volt semmi értelme, hiszen a jugoszlávok nem szándékoztak támadást intézni.

A szolgálatellátást leginkább meghatározó létesítmény az aknamezővel kombinált műszaki zár kiépítése lett. „1949 nyaráig 227,5 kilométer kettős drótkerítést és 194,55 kilométer egyes drótkerítést építettek meg. Ezt később, összesen 942 559 folyóméter hosszúságban, aknazárral egészítették ki, 3 572 139 folyóméteren 49 M. gyalogsági taposóaknak, 343 752 folyóméteren pedig 49 M. érintőaknak felhasználásával; 26 658 folyóméteren egyes aknamezőt telepítettek, összesen mintegy 2 000 000 aknat. 1949-től 1955 végéig folyamatos volt az aknasítás és az aknasűrűség növelése, mert a 49 M. taposóaknakat – amelyek élettartama csak 1-2 év volt – 1952-től cserélni kellett. 1949-ben az aknamezőket a drótakadályok közé telepítették, ám ez nem vált be, ezért 1952-től a különösen „veszélyeztetett” szakaszokat többsoros aknamezővel látták el.”⁹

Az elsőnek megépített drótkerítés hamarosan a műszaki zár államhatár felőli külső tagja lett. A kerítés mellett az ország belseje felé húzódott a 24 méter széles aknamező, mellette a 10 méter széles nyomsáv, majd egy 10 méter széles, a látást zavaró növényzettől megtisztított területsáv. Az egész rendszer méreteit a műszaki leírás 50 méter szélességben határozta meg. A nyomsáv és az aknamező között egy figyelmeztető drótszálat húztak ki, hogy a járőröket megóvják a balesetektől. Valójában a telepítés a tereptől és a rendelkezésre álló anyagoktól függően nagyon eltérő volt, az 50 méteres szélességet általában nem érte el. A terepen különösen problémás szakaszok is voltak, vízmosások, folyópartok,

⁹ Suba János (2009): Magyarország határán létesített műszaki záruk felszámolása 1956-ban. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis) XVII. évf. 20. sz.

patakok, határtörések, melyeket úgymond „ki kellett zárni”. Szükséges volt a határvonaltól megfelelő távolságot tartani részben annak vonalvezetése miatt, valamint, hogy aknarobbanás esetén a repeszek a szomszéd ország területét ne ériék el. Az állami fennhatóság biztosítása, a határjelek ellenőrzése, a kizárt területek elérése átjárókat igényelt a létesítményen, és ezek gyakran lettek balesetek helyszínei.

A műszaki zár alapvetően befolyásolta, megváltoztatta a szolgálatellátás módját. A járőrök a zár vonala mellett teljesítettek álló, illetve mozgó szolgálatot. Reggel, este és az éjszaka közepén általában összefüggően ellenőrizték a nyomsávot és a drótok állapotát. Aknarobbanás esetén a legközelebbi katonák a helyszínre siettek az okok kivizsgálása céljából. Az aknamezőt benőtte a növényzet, nagyon veszélyes volt rálépni. Ugyanez vonatkozik a drótkerítés által kizárt területre. Az aknák pótlására, kezelésére őrsönként külön katonákat képeztek ki. Az esőzések, patakok áradásai miatt elmozdult, hordalékfölddel befedett vagy egyszerűen rossz helyre telepített, helytelenül jelölt robbanótestek gyakran okoztak baleseteket.¹⁰

A határőrizet erősítése érdekében nyugaton és délen 50 és 500 méteres határsávot, valamint határövezeteket állítottak fel. A határövezet jogszabályban megjelölt települések közigazgatási területére terjedt ki. A törvényes belépés mindhárom területre külön engedélyekhez kapcsolódott. Az úgynevezett vasfüggöny szerepét és későbbi felszámolását feldolgozta Sallai János.¹¹

Menekültügyi válsághelyzet, idegenrendészet¹²

A második világháborút követően újra kellett rendezni kapcsolatainkat a szomszédos országokkal. A viszonyok mondhatjuk mélyponton voltak a háború alatt, és ehhez képest még további területeken romlottak az első években. A csehszlovák kormány

¹⁰ Fórizs Sándor (2016a): Események a határőrségi aknamezőkön az osztrák-magyar államhatáron (1949-51). Hadtudomány, XXVI. évfolyam 1-2. szám, április, 52-64.

¹¹ Sallai János (2012): Egy idejét múlt korszak lenyomata. Budapest: Hanns Seidel Alapítvány, 2012. 333

¹² Fórizs Sándor (2014a): Az idegenrendészet problémái 1947-ben, Magyar Rendészet, XIV. évfolyam, 4. szám, 53-64.

belekezdett az államhatár szlovák oldalán az összefüggően magyar nemzetiség által lakott területekről a kisebbségi lakosság kitelepítésébe, áttelepítésébe, Csehszországba és a Szudéta-vidékre. A cél az etnikai viszonyok végleges és alapvető megváltoztatása, úgymond, azzal a céllal, hogy a magyarok soha többé ne tarthassanak igényt ezekre a területekre. Az eseményekkel párhuzamosan már folyt a magyar-szlovák lakosságcsere, mely elvileg önkéntes volt, de olyan radikálisan nem változtatta volna meg a nemzetiségi összetételt, amennyire a csehszlovák kormány törekedett. Az egy éves kötelező munkaszolgálat elrendelése és egész családok ehhez kapcsolódó kitelepítése menekülthullámot indított el az államhatáron keresztül hazánk irányába 1946 végén, 1947 elején, ami egy teljesen természetes reakció, hiszen az érintettek sehol máshol nem találhattak menedéket. Ugyanakkor a kisebbség részleges és várhatóan végleges eltávozása beleillett a szomszéd hivatalos elképzeléseibe.

A kitelepítés, a munkaszolgálatra történő elvitel, mivel ahhoz önkéntes jelleg jórészt nem kapcsolódott, az esemény természeténél fogva rendkívül durván került végrehajtásra. A csehszlovák katonaság és csendőrség bekerítette az érintett településeket. Hermetikusan körülzárták a falvakat. Ha a község az államhatár közelében húzódott, határzárát hozták létre. Ilyenkor gyakran szüneteltették a kishatárforgalmat, hogy Magyarországról gazdálkodók ne léphessenek be, és a történeteknek ne legyenek szemtanúi, ne vigyék ki az események hírét. A katonaság általában beszállsolta magát az iskolába, majd az utcákon járőrözni kezdtek. Éjszakára kijárási tilalmat rendeltek el, megtiltottak minden gyülekezést és megbeszélést, igyekeztek az érintetteket elszigetelni egymástól. Az előzetesen összeállított névjegyzékek alapján a községházába berendelték a családfőket, és átadták a kitelepítési határozatot, vagy egyenesen házhoz vitték azt, aláíratva az átvételt. Csomagolásra minimális időt hagytak. A munkaszolgálatosokat, gyakran az egész családot, fizikai erőszakkal tehergépkocsikra szállították, majd egy közeli vasútállomáson vagonokba zárták. Az ellenállás megtörése érdekében gyakran a levegőbe lövöldöztek, a gépjárművek motorjait bőgették, mellyel elnyomták a védekezők kiabálását. Házról-házra menve gyorsan kiürítették a

kiszemelt épületeket. Az egész rettenetes módon hasonlított a háború alatti deportálásokhoz, és így az emberekben a legrosszabb érzéseket keltette. A gyerekek ruhájára azonosító adataikat tartalmazó cédulákat kellett rögzíteni. Emiatt elterjedt a hír, hogy a kicsiket a szülőktől elválasztják, és nevelő otthonokba, nevelő szülőkhöz adják. A panaszok szerint különösen durván bántak és fizikai erőszakot alkalmaztak a kitelepítettekkel az úgynevezett „partizánok”. Ők azok, akik a háború alatt német és magyarellenességekben vettek részt, és az új államgépezet kiépítésekor sokan közülük megbízhatóságukból kifolyólag a biztonsági szervekhez kerültek, magukkal hozva korábbi magyarellenességüket.

A szlovák hatóságok által a 88/945 számú elnöki dekrétummal kiadott intézkedéseket egyáltalán nem vették figyelembe a végrehajtók a kitelepítések alóli mentesülésről. Névjegyzékbe vettek kisgyerekes nőket, időskorúakat, szétszakítottak házaspárokat.

A tömeges menekülés gazdaságilag nehéz helyzetbe hozta az országot, hiszen az elűdözöttekről gondoskodni kellett. Szerencse a szerencsétlenségben, hogy az átjövők jelentős része rokonokkal rendelkezett az államhatár közelében, akik jelentős segítséget nyújtottak a számukra. A határőrségnek a menekülés biztosításában volt szerepe. Járőrök vigyázták az államhatár vonalát, mert a szlovák szervek üldözés közben többször is átlépték az akkor még demarkációs vonalat. Több fegyverhasználatra került sor a menekülőkkel és a magyar határőrökkel szemben. Az ide érkezők hoztak magukkal mindent, amit csak lehetett, bútort, állatokat, lovas kocsit, ágyneműt stb. A nyilvántartásba vétel, meghallgatás, jegyzőkönyvek felvétele, jegyzékek készítése a magukkal hozott anyagokról, ideiglenes okmányok kiállítása, szükségelhelyezés biztosítása, egyszeri pénzbeli támogatás kifizetése súlyosan leterhelte a határőrség és a közigazgatás munkatársait.

Az ugyanebben az időben zajló szlovák – magyar lakosságcsere elvileg önkéntes volt. Magát az egyezményt 1946. február 27-én írták alá Budapesten, melynek értelmében a két ország áttelepítés révén kívánta rendezni a második világháború után ismételtlen felmerülő (a csehszlovák szervek részéről hivatalosan erőltetett) kisebbségi kérdést. A feliratkozott személyek elhagyhatták az országot értékeikkel együtt, lényegében kivándoroltak. A nehézséget a kiléptetés, illetve a magukkal vitt vagyontárgyak értékének

meghatározása jelentette. A határőrség és a vámszervek dolgozói rendszeres vitában álltak egymással, nem volt felhőtlen az együttműködésük.

A szomszédos országban folyó események befolyásolása céljából a magyar kormány rövid időre áttelepülési tilalmat rendelt el a tőlünk kivándorolni kívánó szlovákokkal szemben. Erre reagálva a Pozsony előterében található, akkor még Magyarországhoz tartozó Oroszváron különböző községekből magyarországi szlovákok telepedtek le, hogy kikerüljék a magyar kormány áttelepülési tilalmát, megtudva, Oroszvár községet hamarosan Szlovákiához fogják csatolni a békeszerződés értelmében. Ez be is következett, és magát az Oroszvári Határrendészeti Kapitányságot is 1947. október 11-el elköltöztették, mivel három községet (Horvátjárfalu, Oroszvár, Dunacsuny), 1947. október 15-én reggel 5-órával át kellett adni Szlovákiának. A 65., 66., 67. határvadász őrsök is új helyükre kivonásra kerültek a pozsonyi hídfőből.

A menekülők helyzetének viszonylag gyors és rugalmas rendezését a lakossági összefogás jelentős mértékben segítette. A határ közvetlen közeléből, általában egy 10-20 kilométeres sávból származtak, és többnyire a magyar oldalon közeli rokonokkal rendelkeztek, akik befogadták őket meghatározó segítséget nyújtva a kezdeti nehézségek leküzdéséhez. Elmondhatjuk, a magyar államban megvolt a szándék az elmenekülők befogadására – ha azok magyar nemzetiségűek voltak – a körülményekhez mért szerény anyagi támogatásra, így a többség kapott letelepedési engedélyt.

A lakosságcsere keretében az áttelepülésekre 1947 júliusa és 1948 nyara között került sor, amikor mintegy 110 ezer magyar nemzetiségű személy hagyta el az akkori Csehszlovákiát, és ezzel szemben, a széles körű agitálás ellenére nagyjából 73 ezer szlovák távozott az országból, (az ezzel a népvándorlással kapcsolatos adatok nem egységesek). A Magyar Áttelepülési Kormánybiztoság igyekezett a lakosságcsere keretében betelepülő magyar családokat, rokonokat lehetőleg egy helyre, vagy egy adott környékre telepíteni, de ez a gyakorlatban általában nem sikerült.

A hivatalos magyar politikában is érvényesült bizonyos kétarcúság, amennyiben tiltakoztak a magyar lakosság Szlovákiából történő kitelepítése ellen, miközben ugyanez a sors várt a német nemzetiségre nálunk, illetve nem kívántuk befogadni az Erdélyből

kiűzött szász és zsidó származású korábbi magyar állampolgárokat.

A menekültválság részletes határőrizeti vonatkozású feldolgozását tartalmazza Fórizs Sándor publikációja.¹³

Románia és Jugoszlávia kormánya megfosztotta állampolgárságától azokat a magyar, szász, sváb férfiakat, akik a háború alatt a magyar vagy német fegyveres erőknél szolgáltak. Ők csak titokban térhettek haza családjukhoz, és határsértési kísérleteik gyakran végződtek tragédiával, mert az államhatáron történt elfogásuk esetén gyakran az életüket kockáztatták.¹⁴

Külön nehézséget jelentett a Nyugatról angol, amerikai, francia fogságból hazatérők ügyeinek rendezése. A több százezer főt biztonsági ellenőrzésnek vetették alá. Igyekeztek kiszűrni a háborús bűnösöket, körözött személyeket. Bevonták tőlük a kincstári tulajdonú anyagokat, az előző hadsereg felszerelését, okmányokkal látták el őket. A feladat jelentősen leterhelte a határvadászok és a vámórség állományát. Minden érkező személyt meghatározott ellenőrző táborokba kísértek fegyveres őrizettel. A vonatkozó számadatokat a 2. számú melléklet tartalmazza.

Kapcsolat a szovjet hatóságokkal

A párizsi békeszerződés kihirdetéséig a Szovjetunió mint megszálló nagyhatalom a SZE-en keresztül gyakorolta az igazgatással kapcsolatos teendőket. Kiemelt fontosságú volt a határőrség és a szovjet katonai szervek kapcsolata az államhatár őrizete szempontjából, lásd Fórizs Sándor kapcsolódó publikációját.¹⁵ A SZE nyomozást rendelhetett el, személyek őrizetbe vételére és kiadására intézkedhetett. Ugyanakkor a SZE is érdekelt volt egy optimális helyzet kialakításában. A külföldi katonák részt vettek a belső rend biztosításában, objektumokat őriztek, fegyveresen utaztak, szállítmányaik vasúton és közúton, keletről nyugatra és

¹³ Fórizs Sándor (2015b): Menekültügyi válsághelyzet 1947-ben. Belügyi Szemle 63. évfolyam 2015/02. A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata, 149-163.

¹⁴ Fórizs Sándor (2014b): Tragédia az államhatáron. Hadtudomány, XXIV. évfolyam 1. elektronikus szám, p. 185-194.

¹⁵ Fórizs Sándor (2016a): Szovjet katonák a határőrségi jelentésekben. In: Válogatott tanulmányok a Vám- és Pénzügyőri Tanszék fennállásának 25. évfordulója alkalmából. NKE 34-52.

visszafelé folyamatosan haladtak át az országon. Katonai parancsnokságaik működtek a városokban. Voltak olyan helyzetben, hogy büntetlenül megtagadják az engedelmisséget a magyar rendőri szerveknek, elvegyenek értékeket ellenszolgáltatás nélkül, kivonják magukat minden ellenőrzés alól. Nehezítette a helyzetet a nyelvi probléma. A lakosság zöme és a saját hivatalos szervek nem beszéltek oroszul, nem tudták elolvasni a cirill betűs dokumentumokat, ilyen felkészültségnek nem voltak történelmi hagyományai. A szolgálatba lépőket úgy igazították el, hogy tevékenységük nem terjed ki a szovjet katonákra, illetve konfrontálódás ne legyen, inkább engedjék tovább őket. Speciális gondot jelentettek a nyugatról hazafelé tartó egységek, amelyek esetleg csak néhány napot tartózkodtak az országban. Ha hajlandóságuk volt rá, és saját tisztjeik nem akadályozták meg, vittek, amit vihetek. A mozgásban lévő kötelékek beazonosítása, későbbi feljelentése szinte lehetetlen volt. Felügyeletük megoldhatatlan feladatnak bizonyult. Aki valamilyen ellenszolgáltatás fejében, fizetés ellenében csatlakozott hozzájuk, feljutott a vonatukra vagy gépkocsijukra, máris kivonhatta magát a magyar szervek ellenőrzése alól. Az árucsempészetbe szinte azonnal bekapcsolódtak a rendszeresen utazó és helyi kapcsolatokat kiépítő szovjet katonák. Az ő járműveik biztonságban voltak, lényegében nem lehetett átvizsgálni a rakterüket. Külön nehezítette a helyzetet, hogy eleinte az Ausztriát és Magyarországot megszálló katonai alakulatok működési területét nem igazították hozzá az államhatárhoz, azaz egyes egységeknek kötelékei voltak mindkét oldalon. Ez napi mozgást, szállítást jelentett, melyet kedvezően lehetett összekötni a feketézéssel, és a határ mindkét oldalán ismeretséget építettek ki, megtalálták a szükséges orgazdákat. Az osztrák határmenti gazdák is kihasználták ezt a lehetőséget. Az ellenőrzést megkerülve szovjet katonák segítségével üzleteltek magyar területen, és vitték ki a bagatel összegekért vásárolt értékeket vámellenőrzés nélkül.

Elképesztő, hogy a bűnözők és a keletről nyugatra menekülők milyen gyorsan felismerték a szovjet egyenruha nyújtotta lehetőségeket. Az egyenruha, az okmányok és egy cirill rendszám a gépjárműn relatíve jó védelmet nyújtottak a magyar szervek ellenőrzésével szemben. Esetleg a saját járőrünk nem is tudta elolvasni a felmutatott dokumentumokat. Gyakran a szlovák, szerb, román

beszédet sem tudta az oroszról megkülönböztetni. Még kétség felmerülése esetén is inkább továbbengedték az érintetteket, nem reszkíroztak egy fegyverhasználatot és egy későbbi kivizsgálást. Könnyen gyanúba keveredhettek az akkori politikai viszonyok között a katonáink, hogy korábbi szolgálati múltjuk és úgymond „fasiszta beállítottságuk” miatt léptek fel ilyen drasztikusan.

A szovjet egyenruhában tevékenykedő magyar köztörvényes bűnözők elfogásuk esetén szovjet katonai bíróság elé kerültek. Ilyen történetet dolgoz fel egy külön publikáció, melyből az olvasó megismerheti az események menetét.¹⁶

A megoldás a közös járőrözés lehetett volna, szovjet tisztek beépítése az ellenőrzési rendszerbe, de ez a tevékenység rendkívül nehezen formálódott. A vegyes járőrön belül is szükség volt olyan személyekre, akik megértették egymást, a másik fél gyakran tanúsított elnéző magatartást az ellenőrzöttekkel szemben. A csehszlovák államhatáron közös erővel végrehajtott kutatást követően a magyar vezető panaszkodott a szovjet fegyveresekre, nem értették meg a feladat fontosságát, kézígránátokkal halásztak, géppisztollyal vadásztak. Nyilvánvalóan nem lehetett fegyelmet tartani ezekben az esetekben. Többször a határvadászokkal szemben is előfordult halált okozó fegyverhasználat is orosz katonák részéről.

Az általam talált egyik legsúlyosabb cselekményt egy a „Magyar Honvédelmi Miniszter”-nek címzett iratgyűjtő¹⁷ jelentés tartalmazza, melyet a 7. határvadász zászlóalj úgynevezett „D” (elhárító) tisztje terjesztett fel 1947. 01. 16-án.

1947. 01. 13-án Sopronkövesden orosz katonák fosztogattak, disznókat akartak elvinni, lakásban és az utcán pisztollyal lövöldöztek. Az intézkedés céljából oda küldött határvadász tizedest egy hadnagy meglőtte (tüdőlövés), és az életét vesztette. Az orosz katonák ittasan teherautóval érkeztek, bort követeltek, nőkkel erőszakoskodtak. A helyi lakosokból összeállt, egységesen fellépett

¹⁶ Fórizs Sándor (2016b): Egy bírósági tárgyalás 1947-ben Belügyi Szemle 64. évfolyam 2016/3. p. 64-72.

¹⁷ Magyar Nemzeti Levéltár HOP XIX-B-10 1947. év 3. sz. doboz. 19. folyószám, „Jelentés”, „Tárgy: Majoros Sándor hv. tiz. Oroszok által történt megsebesítését jelenti.”

tömeg akadályozta meg a fosztogatást. A határvadász őrs állománya az oroszokat elfogta és átadta Sopron város katonai (értsd szovjet) parancsnokának.

A dossziében elhelyeztek egy jegyzőkönyvet Majoros Sándor holttestének szemléjéről és boncolásáról. Az orosz katonai parancsnokság részéről két fő, köztük egy egészségügyi százados vett részt rajta, amiből arra következtetek, hogy közös magyar-szovjet kivizsgálás volt az esettel kapcsolatban. Mindenesetre a boncolásról felvett jegyzőkönyv szerint: „A holttestben talált projektált az orosz katonai bizottság magához vette”.

Ausztriában a szovjet megszállási övezetben egészen 1955-ig, az osztrák államszerződés megkötéséig lehetett kezdeményezni a szovjet parancsnokságoknál kiszökött személyek, különösen magyar katonák felkutatását és visszaadását. Az Ens folyóig működtek szovjet ellenőrző pontok. A dokumentumok tartalmaznak olyan esetet, amikor az osztrák csendőrség letagadta kiszökött magyar állampolgár elfogását, ilyen módon elzárkózott visszaadásától. A szovjet katonák magyar kérésre, jelenlétükben erőszakkal átkutatták a csendőrségi laktanyát, annak fogdáját a keresett személy után.

A viszonyok csak lassan rendeződtek. Megjelentek a határőrség országos parancsnokságán és a zászlóaljknál a szovjet katonai tanácsadók. Az ő segítségével az együttműködést gördülékenyebbé lehetett tenni.

Befejezés

A második világháború után az öt évig funkcionált Honvéd Határőrség sajátos szervezetnek bizonyult. Maguk a körülmények, melyek életre hívták és létét indokolták, mai szóhasználatul minősített időszak helyzetnek mondhatók. Rendőri szervezet az akkori elvárásokat nem lett volna képes teljesíteni. A határőrség működését további tényezők nehezítették. Ilyenek voltak a háborút követő gazdasági nehézségek, a háborús romboláshoz kapcsolódó közbiztonsági problémák, a szovjet csapatok jelenléte, az országban folyó politikai harc a hatalomért, a német lakosság kitelepítése, a magyar nemzetiségű emberek menekülése Csehszlovákiából, a feszült kapcsolat Jugoszláviával. Mindezek a körülmények

és az ország politikai vezetésének fokozatos szélsőségbe fordulása gyakran állította teljesíthetetlen feladatok elé a szervezetet és annak munkatársait. A határvadászok mindenesetre túlnyomó többségükben igyekeztek teljesíteni a velük szemben támasztott elvárásokat.

Mellékletek

1. számú: Kimutatás a Honvéd Határőrség 1950. január elsején az új szervezet, a minisztertanács Államvédelmi Hatóság Határőrség és Belső Karhatalom részére átadott erőiről.

- Létszámadatok: tiszt 525, tiszthelyettes 921, legénység (sorkatona) 9485 fő.
- Felszerelés: motorkerékpár 18, kerékpár 787, személygépkocsi 79, tehergépkocsi 40, országos jármű (lovas kocsi) 278, ló 684 db.
- Fegyverzet: pisztoly 1680, géppisztoly 1929, puska 9406, golyószóró 600, géppuska 94, 61 milliméteres aknavető 6 db., 120 milliméteres aknavető 8 db., páncéltörő ágyú 17 db.

2. számú: A nyugati megszállási zónákból hazatértek. 18

A Belügyminisztérium Határ-, Folyam- és Légirendészet SZEB-nek küldött 1947. szeptember 05-i jelentése szerint 1945. IX. 10.-1947. IX.1. között, Nyugatról négy helyről 300 839 fő tért haza:

- amerikai zónából 240 906 fő,
- angol zónából 37 393 fő,
- francia zónából 20 809 fő,
- egyéb helyről 1 731 fő,
- a hazajöttek közül megszökött 1 179 fő.

18 Magyar Nemzeti Levéltár HOP XIX-B-10 1947. év 8. sz. doboz 0541 folyószám;
„Tárgy: Jelentés a hazahozatali szervek által 1945. IX. 10.- 1947. IX.1. között lebonyolított forgalomról”.